

1776, 1
1776
IVSTI CHRISTIANI LVDOVICI
DE SCHELLWITZ D. ~~1776~~

PROFESSORIS INSTITVTIONVM ORDINARII IN ACADEMIA IENENSI
CVRIAE PROVINCIALIS SAXONICAE COMMVNIS AC SCAEINO-
RVM COLLEGII ADSESSORIS 8

COMMENTATIO IVRIS PVBLICI GERMANICI

DE
EXACTIONE PECVNIAE
PRO

VIIIS PVBLICIS PONTIBVSQVE
SOLVENDAE
VVLGO

WEGE - VND BRÜCKEN - GELD

FRANCOFVRTHI ET LIPSIAE

A. MDCCLXXVII.

IVSTI CHRISTIANI VDOVICI
DE SCHNELLWITZ
ACADEMIAE IN ACADEMIA
PROVINCIAE SAXONIAE COMITIS
AVI COLLEGIUM ANTHROPOLOGIAE
COMMENTATIO DE FABRIS GERMANICI

EXACTIO RECVINAE
H. O.
VNS FABRIS PONTIVS
SOLVENDAE
V. 1760
WEGE VNS BRVCKEN-ESSER

VERBODEN TE VERKOPEN
ALSO VERKOPEN

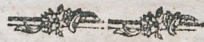
PROOEMIUM.

Acta publica testantur, quod status imperii sapius non solum cum ordinibus suis prouincialibus aliisque eorum imperio obnoxiiis, sed etiam cum diuersis ipsis non subiectis personis de pecunia pro viarum publicarum pontiumque usu soluenda disceptauerint, et hac controuersiae tandem, si transactio perfici non potuit, ad summa imperii tribunalia delatae fuerint. Quocirca operae pretium erit, de hoc argumento quaedam differere, praesertim cum huc usque vnicus tantum seorsum illud tractauerit, *a*) et, qui de iure victigalium, *b*) viarum publicarum *c*) et pontium *a*) scripserunt praestantissimi viri, tantummodo obiter rem libarint et caput rei non attigerint, ac scriptores systematici, si a perill. MOSERO *e*) discesseris, nihil fere aut admodum paullulum de hoc argumento

A

mento

mento protulerint. Quia omnes quaestiones de hacce exactione vel istius institutionem vel effectum concernunt; opusculum in tria capita diuidendum esse putavi. In primo generalia praemittere, in secundo de huius praestationis introductione agere et in tertio illius effectus exponere decreui.

- a) Fecit hoc CAROLVS THEOPHILVS ROMANVS in *diff. de pedagio Lipsiae 1683* habita, quam nunquam vidi.
- b) Scriptores de iure vestigialium enumerati sunt in MART. LEFENII *biblioth. reale iurid.* Tom. I. sub voc. *collectae* pag. 262. in f. sq. et in *supplem. ac semendas.* a Vir. Exc. FRID. AVG. SCHOTT editis sub *diff. voc. Add. Perill. MOSEER. tract. von der Landesboheis in Steuer-Sachen etc.* cap. 15. §. I. pag. 723. sq.
- c) Auctores de iure virum publicarum recensuerunt MART. LEFENII *loc. all.* Tom. II. sub vocib. *via publ. et via regia* pag. 445. V. C. SCHOTT *loc. all.* sub voc. *via publ.* pag. 489. et Perill. MOSEER *tract. von der Landesboheis in Ansehung Erde und Wassers* cap. 3. §. 1. pag. 8. sq.
- d) Scriptores de iure pontium nominauerunt MART. LEFENII *loc. all.* Tom. II. sub voc. *pons.* pag. 171. et Exc. SCHOTT. *loc. all.* pag. 385.
- e) Venerabilis nempe hic senex, quem supremum numen quam diutissime prospera valetudine et perpetua felicitate vii iubeat, in nouo systemate iuris publici haud ita pridem feliciter absoluto de hoc argumento, quantum illi breuitas, cui seruire debuit, permisit, pro more suo, hoc est, egregie egit. Spectat huc praecipue tractatus not. b) adlegatus.

CA-

CAPVT I

§. I.

Cum rerum mortalium nihil sit maius, nihil fructuosius, nihil inquam ad communem omnium gentium terrarumque salutem publicam accommodatius quam commercia, et haec tunc praecipue floreat, si iis, qui merces vltro citroque conuehant, libera commeandi contrahendique facultas conceditur, ac quouis modo et imprimis per praestationem commodi viarum publicarum pontiumque vsus promouetur; Principes, quibus salus publica curae cordique fuit, ad commercia in maius et melius prouehendum prouiderunt, vt viae publicae ac pontes exstruerentur ac reficerentur. At quoniam hoc immensos sumtus postulat, de diuersis modis eos acquirendi sapienter cogitarunt. Quod praesertim in Germania fuit obseruatum. Tantum enim abest, vt impensae ad struendum et reficiendum vias ac pontes in tota Germania vno modo colligantur et exigantur, vt potius in singulis eius prouinciis diuersis eatur viis, et quaeuis fere prouincia peculiarem has faciendi impensas habeat rationem, ita vt in vna hac, in altera alia procedatur via dictae exactionis. Etenim in nonnullis territoriiis 1) subiecti vias publicas exstruere ac reficere tenentur.

nentur. Aliis 2) in prouinciis hunc in finem certam pecuniam conferunt. Denique 3) quibusdam in terris aut locis viarum publicarum exstructio et reparatio publicis fr sumtibus, et in eorum compensationem ab iis, qui his commodis vtuntur viis, aliquid exigitur. Plura de triplici hac vias publicas struendi reficiendique ratione generatim dicere nec audeo nec valeo, tantum dico, respectu variarum controuersiarum, quae super quouis horum trium modorum et aliis rebus, quae circumstant, oriri possunt, in omnibus prouinciis, in quibus hic vel ille modus in vsu est, non vnā eandemque obseruari rationem, et in omnibus fere locis per leges, pacta et consuetudines introductas formas valde esse diuersas. Quod ne sine ratione asserere videar, paucas tantum quaestiones, quae iis in terris, vbi subditi vias publicas exstruere et reparare obstricti sunt, moueri solent, in medium afferam et quomodo ibidem definitae sint, breuiter exponam. Quaeritur nempe in eiusmodi prouinciis, vtrum subiecti non modo operas gratis praestare, sed etiam sumtus suggerere obligati sint, an hi ex publico aerario hauriendi? In quibusdam regionibus prius, a) in aliis posterius obtinet. b) Porro in istiusmodi territoriis quaestio emergit, an territorii Dominus intuitu suorum bonorum partem huius oneris ferre debeat, nec ne? In quibusdam prouinciis concurrunt, c) in aliis autem ab hoc onere immunis esse videtur. De vsu horum modorum adhuc notandum est, secundum et tertium iis etiam in regionibus, vbi subditi vias publicas exstruere ac conseruare tenentur, saepius in subsidium adhiberi, si nempe grauis causa a regula recedere iubet. d) Ceterum ea, quae de viarum publicarum exstructioe et reparatione prouli, etiam de pontibus valent.

- a) In terris elect. Brunsvico-Luneburgicis hoc diseritis verbis dispositum est in der *Wege*. *Ordn.* de a. 1738. cuius verba adduxit DAV. GEORG. STRUBE. *rechts. Bed.* Tom. IV. *Bed.* 19. pag. 45.
- b) De episcopatu Hildesienfi IDEM *obs. iur. et histor.* el. 3. §. 19. pag. 146. edit. fec. scribit: *reparatio viarum publicarum — fit sumibus publicis, et tributorum oneri obnoxii iumentis praestant operas, atque pecunia isti operi impendenda ex cassa contributionis sumitur.*
- c) In Ducatu Württembergico Dux intuitu suorum honorum concurrit, eeu ex grauzminibus statuum provincialium et transactione a Duce a. 1770 cum ordinibus suis prou. inita class. 4. §. 23. satis apparet. Acta haec legi possunt apud Perill. MOSER. *tract. von der Landesh. in Ansehb. Erde und Wässers etc.* cap. 3. §. 26. pag. 24 sq.
- d) Breuitatis causa duo tantum exempla afferam. In Ducatu Württembergico Carolus Dux cum consensu ordinum provincialium a regula in nota praeced. satis perspicue indicata recessit et per aliquot annos tributum, quod quotannis summam 22500 florenorum faciebat, indixit, vt in viis regis aggeres gallice chauffees extruerentur. Perill. MOSER. *loc. cit. et tr. von der Landesh. in Steuer-Sachen etc.* cap. 5. §. 82. pag. 585. Quod in terris elect. Brunsvico-Luneb. hodie in vusu est, quod nempe in regula illa communitas, intra cuius consuetudinem via deserta et inculta sita est, operas gratis praestare nec von pecuniam necessariam conferre teneatur, iam quidem ante legem in not. a) allegatam in totum sine ad minimum pro parte obtinuit, at interdum pro re nata Domini territoriales in compensationem sumptuum in extruccionem et refectionem viarum publicarum a transuentibus et transuentibus aliquid exigere concesserunt. Patet hoc ex edito die 29 Sept. 1691. edito, quod in den *Chur-Braun-schweig-Lünebl. Landes-Ordn. und Gesetzen* Part. IV. Cap. VI. Sect. VII. n. 160. pag. 430. sq. extat, et in quo Ernestus Augustus

Episcop. Ombr. et Dux B. L. commemorat, viam in ciuitate *Halsprunge* et circa illam adeo desertam et corruptam esse, vt sumtus ciuitatis eiulunque facultates superarent, ideoque se permittere vellet, ad interim ab iis, qui viam publicam terunt, exiguam pecuniam postere.

§. II.

Quod ab iis, qui viis publicis seu pontibus illas continuantibus vtuntur, in compensationem sumtuum in constructionem ac refectionem horum operum publicorum impensorum confertur, pecunia pro viis publicis solvenda, germanice *Wegegeld* et pecunia pro pontibus numeranda vulgo *Brückengeld* dicitur.

Scholion.

Via publica mihi est ea, cuius proprietas spectat ad rem publicam. Diuersa viarum publicarum genera bene exposuit STRUBE loc. all.

§. III.

Habet haec exactio plura nomina, de quibus, antequam vterius progredior, breuiter agam. In antiquis diplomatis et scriptis nostrum tributum saepius *pedagogium* vocatur, quae vox, prout recte annotauit de LVDOLF, a) barbara est. Descendit illa a vocabulo gallico: *peage*: et hoc iterum a verbo gallico satis noto: *paier* soluere: deriuatur. b) Multi quidem putant, quod *pedagogium* illam modo pecuniam, quae a pedite et equite pro vsu viae soluitur, significet, et id, quod pro rhedis curribusque penditur, *uestorium* dicitur; c) at ista opinio mihi fundamento destituta esse videtur. Statuo potius, veteres diplomatum auctores et scriptores hanc vocem

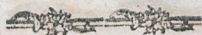
cem promiscue mox de stipendio a pedite et equite dando, mox de praestatione pro rhedis et curribus adhibuisse, prout unicuique placuit, aut in regione, ubi vixit, moris fuit. Quamvis enim vocabulum nostrum in antiquis nonnullis diplomatibus ac scriptis illam tantam pensionem, quae a pedite et equite pro usu viae publicae exsoluitur, denotet; tamen non desunt alia eiusmodi diplomata et scripta, in quibus ista vox pecuniam pro rhedis curribusque pendendam significat. d) Quae de vetustioribus temporibus paullo ante asserui, sine dubio etiam de recentioribus temporibus valent, quia nunquam nec per legem nec per vniuersalem loquendi usum definitum est, vocabulum nostrum tunc modo adhibendum esse, si de pecunia a pedite et equite pro viae publicae usu soluenda sermo est. Praeterea apud veteres adhuc aliae voces quales sunt: *paagium*, *pedagicum*, *pedatia*, *pedaticum*, *pediaticum*, *pediale*, *pedida*, *pedidum*, *pesogium*, *pesaticum*, *pestaticum*, *pidagium*: in usu fuerunt, e) quibus, si haec non sufficerent, plures addi possent. In diplomatibus germanica lingua conscriptis praeter vocabulum in antec. Spho adlatum f) occurrunt voces: *Wegepfennig*, g) *Wegezoll*, h) *Pflasterzoll*, i) et *Pflastergeld*. k) *Pontaticum* veteres dixerunt quoque *pontagium*, *pontaicum*, *pontanagium*, *pontenagium*, *pontenarium*, *pontinegium*, *pontonagium*, *pontonaticum* et *pontionaticum*. l)

e) *Supplem. obseruat. for. obsl.* 340. pag. 249.

b) CAROL. DVFRESNE *glossar. ad scriptor. mediae et infimae latinitatis* Tom. V. sub voc. *pedagium* col. 322. edit. de a. 1733.

c) GABR. SCHWEDER, *introd. in ius publ.* Part. Spec. Sect. II. cap. 20. pag. 421.

d) DVFRESNE loc. all.

e) IDEM loc. all. et sub seq. voc.

f) 10. CHRISTOPH. de DREYHAVPT in der ausführl. dipl. hist. Beschreibung des Saal Creyses Tom. II. sub num. 479. pag. 437 sq. edidit litteras Friderici Archiep. Madeburgensis die 14 Sept. a. 1461. ad iudicium Westphalicum (das Westphälische Freygericht zu Arnberg) exaratas, in quibus asserit, licet, quam electores Sax. et Brand. civitati Hallensi earum isto iudicio intendunt, a se tanquam Domino territoriali cognoscendam et decidendam esse. In his litteris Archiepisc. pag. 437 scribit: *Vnd alsdann de vorgeschreuen, vnser leuen getruwen von Halle beclaget sin Tbo dem Ersten, Ymme eynen nyen toll, also ses Pennings vp einem W. n sollen gesat syn; darup segge my, dat dar neyn toll ys, dann de vorgeschreuen von Halle nemen von den Wagen eynen alden Grosten so WEGEGELDE, den Weg mede stande so halden vnd so beteren; etc.* In sequentibus de valore talis grolli loquitur Archiep. et postea pergit ita: *dat Weggelt dan, die vnse von Halle mit vnser vnd vnser Capittels willen vnd sulbors genomien hebben vnd nemen. HALTAVS glossar. germ. medii aevi Tom. II. sub voc. Weg-gelt col. 2047. ex dipl. Dieterici Com. de Marca de privilegiis et iuribus Swertensium de 2. 1397. sequentia adducit: Ouck soe sulen sie haren WEGHGET as sie van aldes hebr gedaen, as van dem Wagene enen Pennyngp vnd van der Carren enen Hellingh toe behoiff oir Wege vnd den Brüggen toe maeken etc.*

g) vid. v. c. documentum n. 1412 confectum, quod 10. CHRISTOPH. de DREYHAVPT loc. all. Tom. I. sub num. 151. pag. 670. exhibet ac ita se habet, *Jch Herman von Czymmer vnde Tilo Schengke, wir bekennen — — —, das wir den ersamen Raimannen vnde Meistern der Junungen vnde Gemeynheit zu Halle recht vnd redelichen vorkauft haben vnse WEGEPHEN. NYNGE in sente Vlrichs thore zu Halle etc.* Eadem vox occurrat in alia charta, quae die 5 Sept. a. 1478 conscripta est, eum Er-

Ernestus Archiepiscopus Magd. cum ciuitate Hallensi super quibusdam inomentis transactionem iniussit et Hallenses eum in casum, si capitulum cathedrale istam transactionem approbaret, Archiepiscopo certa documenta obligatoria reddere promississent, in quibus pedagii, de quo tunc temporis cum Domino suo non simul disceptabant, mentio facta erat. In charta ista, quae apud R. V. M. D. loc. all. sub num. 77. pag. 171 sq. extat, pag. 173. haec leguntur: *doch daß die von Halle den WEGPFENNIG, dieweile sie Wege und Sege halten, als in derselbigen Vorschreibung begriffen; baß nöthmen mögen etc.*

h) HALTAYS loc. all. Tom. II. sub hac voc. col. 2049.

i) In priuilegio a Max. I. a. 1495. ciuitati Ratisbonensi dato apud I. O. FRIED. PFEFFINGER *corp. iur. publ.* Tom. III. pag. 499. inter alia haec occurrunt. — *und von jedem Faß Wein, fünf Helbling, zu PFLASTER ZOLL, zu nehmen etc.* hisdem ferre verbis hoc priuilegium a Rudolpho II. a. 1595. extensum est, IDEM loc. all.

k) Eilinga pedagii intuitu a Carolo V. a. 1521. priuilegium obtinuit, quod Rudolphus II. a. 1596. et Ferd. II. a. 1636. ad decem annos extenderunt, Leopoldus I. M. autem a. 1687. perpetuum reddidit. In priuilegio Ferdinandi II. inter alia verba ita fluunt: — *ingleichen von jedem Roß, BRÜCK- und PFLASTERGELD, 2 Pfennige zu nehmen: etc.* PFEFFINGER loc. all.

l) Vid. DVRESNE loc. all. Tom. V. sub adductis vocib. col. 644. sq.

Sed iam missis hisce proponamus quae adhuc de *pedagio* et *pontiregio* generatim dicenda sunt. Debemus itaque ante omnia breuiter enotare quomodo hae exactiones ab affinibus praestationibus, vectigali nempe et conductu, differant. Totum discrimen rei in eo positum est, quod *pedagium* et *pontaticum* secundum regulam in compensationem sumtuum in extructionem ac refectionem viarum publicarum pontiumque impensorum pendatur, *vectigal* pro sola transeundi transuehendique libertate, atque *conductus* pro securitate publica in viis publicis et pontibus praestanda soluatur. (a)

(a) perill, FÜTTER auserles. Rechtsf. 2 B. pag. 254

Qua occasione non immerito quaeritur, vtrum differentia Spho praeced. indicata iam olim inuenerit locum, an recentioribus demum temporibus introducta fuerit? Etiam si ad sanctionem pacis publicae a. 1287. promulgatae plane non respiciamus; a) certum tamen est, sequentibus temporibus nonnullos saltim *vectigalium* possessores pro eorundem redditibus vias publicas et pontes aedificare ac reficere, vel securitatem praestare obstrictos fuisse, adeoque illorum intuitu dictum discrimen non obtinuisse. Nam Rudolphi I. successores Augustissimi saepe *vectigalia* ea sub lege concesserunt, vt *privilegiati* pro illorum proventibus vnum alterumue praestare deberent. b) Ratio cur tales condiciones *vectigalium* *privilegiis* haud raro insertae sunt, neminem, nisi historiae negotiorumque humanorum rudem et expertem fugere potest. Qui nempe *vectigal* ab Imperatore supplicibus precibus efflagitant

runt, prout recte annotavit perill. MOSER, c) publicae salutis rationes obtendere ideoque vnum alterumue sponte polliceri consueuerunt, vt eo facilius voti sui compotes fierent. Hodie autem omnes eiusmodi conditiones vni alteriue antiquiori vectigalis concessioni adiectae nihil amplius operantur. Iam dudum enim per obseruantiam eo res peruenit, vt omnes vectigalium possessores de pecunia, quae inde redit, pro arbitrio disponere queant. d)

a) Extat illa sanctio Spho 24. et legi potest in der neuen, vnd vollständigen Sammlung der Reichs- Abschiede, cui tota ista pax publ. ex Codice manuscripto Senkenbergiano Tom. I. sub num. 17. pag. 34. sq. inserta est.

b) In diplomate apud VAL. FERD. de GVDENVS *cod. diplom.* Tom. III, pag. 110. Petrus Archiepiscopus Moguntinus a Ludouico IV. vectigal accepit, per quod negotiatores, mercatores et alii homines transeuntes ibidem a PRAEDONVM INSVLTIBVS DEFENSANTVR. Carolus IV. ciuitati Francofurthenſi a. 1377 vectigal ita indulſit: — daß Sie davon (h. e. de mercibus antea descriptis) Zoll nemen sollen; DER STATT, VND IHRER BRÜCKEN ZV STEVER; mit Namen etc. PFEEVINGER, *loc. all.* Tom. III. pag. 496.

c) Traß, von der Landesb. in Steuer- Sachen cap. 25. §. 33. in fin. pag. 769.

d) DAV. GE. STRYER *loc. all.* Tom. II. Bcd. 71. pag. 272 in fine sq.

S. VI.

Restat, vt leges de nostro argumento latas ac disponentes ad summam referamus, adeoque summatim illas recensamus earumque breuiter strictimque exponamus

vim ac virtutem Magna iam fuit a. 1576. a) legislatorum que-
 rela, nonnullos status esse aulos propria auctoritate partem
 noua vectigalia instituere partem vetera augere, hisce exactio-
 nibus interdum pontagii aut pedagii nomen imposuisse et
 sub eo et hac ratione ius sibi temere arrogatum defendisse.
 Quamobrem Caesarea Maiestas vectigalium abusus causa ad
 omnes et singulos Duces circulares, illorum substitutos et iis
 consiliorum causa in rebus grauioribus adscriptos, quos vulgo
Nachgeordnete et *Zugeordnete* vocant, rescribere e re sua esse
 duxit, nec minus haec personas et reliquos circuloꝝum sta-
 tus vi decisionis imperialis rogauit et admonuit, atque omni-
 bus singulisque imperauit, vt in proximis circuloꝝum diebus
 tam in suis quam vicinis circulis diligentius anquirerent et
 explorarent, an, vbi et quomodo siue iniusta noua vectigalia
 introducta siue veterum accelliones factae essent, quonam
 circiter tempore hoc euenisset et quantum pro vectigali aut
 alio sub nomine exactum esset. De his omnibus voluit iussit-
 ue Imperator, vt supra commemoratae personae conuentum
 Francofurthi die statuto habendum facerent certioꝝum, et
 relatum manu propria perscriptum et reclusum dicto die
 conuentus deputationis tabulario S. R. I. publico transmitten-
 dum tradendumque curarent. Praeterea quoque mandatum
 fuit Caesareis Commissariis et sex Electoribus, vt futuro die
 deputationis perlectis istis relationibus consilium ex-
 ussum et exploratum caperent, ac omnia Caesareae Maiestati prom-
 te nunciarent, quo denique illa, quid iustum ac salutare esset,
 perspiceret possent ac decernere. Anno S. R. 1641 b) insti-
 tuto imperiali definitum et mandato Imperatoris omnibus
 belli ducibus et militum ac praesidii praefectis iniunctum
 est, vt a pedagiis ab ipsis durante bello tricennali vi ex-
 tortis abstinerent eaque penitus abolerent. Statutum
 quoque P. W. e) est, vt commercii detrimento et boni pu-
 blici damno hinc inde per S. R. Imperium, occasione belli
 nu-

nuper propria auctoritate contra iura, priuilegia et sine consensu Imperatoris atque electorum inuecta vectigalia omniaque alia inuitata opera, quae commerciorum et nauigationis usum impediunt, minuunt ac adimunt, penitus tollerentur. Ista lex non quidem expressis verbis de pedagio et pontiuegio loquitur; at nihilominus id, quod in illa de vectigalibus aliisque inuitatis oneribus dispositum fuit, etiam ad haec praestationes suo modo pertinet, quia ex actis pacis apparet, eo tempore, quo LLtores de hac lege condenda cogitarunt, simul de hisce exactionibus sermonem fuisse. d) Caesarica Maiestas prospiciens libertati commerciorum et querelis aliisque incommodis ex iniustis vectigalibus natis in capitulatione nouiss. e) eum in casum, si nonnulli mercibus sub nomine pecuniae pro via soluendae et pro ponte numerandae seu vulgo sub titulo *Wege und Bücken Geld* noua portoria imponere ausi fuissent et adhuc auderent, semet obstrinxit, velle sub auspiciis imperii eius causa ad penitus se instruendum dare, et in quoniam isti insolentes abusus consistant, a vicinis Electoribus Principibus et statibus sciscitari, ac postea haec et alia huius generis onera temere et insolenter introducta non solum vbique sine mora tollere, sed etiam in legum transgressores tenere animaduertere et contra illos procuratorem fisci excitare.

a) R. I. huius anni §. 118. 119. et 120.

b) in R. I. huius anni §. 53.

c) I. P. O. art. VIII. §. 1. I. P. M. §. 67.

d) In des Evangel. Fürstenraths Bedenken in puncto commerciorum apud 10. GOD. DE MEIERN act. pac. Westphal. publ. Tom. II. lib. 18. §. 4. sub num. III. pag. 974. sq. legitur: *die Brück- und Pflaster-Gelder können so ferne bleiben, wann sie nicht geset- zungert, sondern dasienige gefordert wird, was vor den entsprungenen Krieg von Anno 1618. her gebräuchlich, vnd mit Beliebung der Be-*

nachbarten üblich gewesen. In projecto I. P. Suecici a Sueciae legatis die 14. April. a. 1647. Caesareanis exhibitio, quod I D E M loc. all. Tom. V. Lib. 38. S. 14. sub num. I. inseruit, pag. 466. verba ita fluunt: — *Quae ante bellum pro structura, reparatione et conseruatione pontium, viarum et fluuuorum publica permisse utilitas, permissa maneant, auctariis reserctis.*

e) art. VIII. §. 11. et 12. Quomodo hic locus initio, nempe a. 1653, quo Electores illum prima vice capitulationi interferuerunt, conceptus fuerit ac tandem praesentem formam acceperit, exposuit perill. M O S E R. ad *Capit. Caroli VII. Part. II. pag. 293. sq.*

CAPVT SECVNDVM.

§. VII.

Iam singulas quaestiones, quae de pedaggi et pontiuegii institutione, quantum ego quidem sciam, huc vsque motae sunt, aut forte adhuc excitari possunt, breuiter perstringam. Primo loco saepius acriter agitata controuersia proponenda est, *an statui imperii sine Caesaræae Maiestatis et collegii electoralis consensu pedaggi et pontaticum introducere liceat?* Qui tale tributum instituunt Domini territoriales aut restitutionem impensarum solum intendunt, ideoque modicum tantum stipendium a peregrinantibus et mercatoribus poscunt, aut non. Quod ad *primum casum* attinet, Imperatoris et electorum consensum impetrare non tenentur. Etenim statibus imperii tale pedaggi et pontiuegium, cuius reditus sumtus extructionis et refectionis viarum publicarum pontiumque non excedunt, vi superioritatis territorialis imponendi ius competit. Quod sequentibus rationibus probare annitar, Status im-

imperii viarum regiarum dominium habent, a) nec aliud de pontibus vsui viarum publicarum inferuentibus dicendum est. b) Non possunt itaque impediri, quo minus horum operum publicarum vsum sub legitimis ac praecipue proficiscentes et negotiatores non grauantibus conditionibus restringant. Pro eiusmodi vero conditione pedagogium et pontuegium, quod non in vsus camerae Principis conuertitur, sed pro quo viarum pontiumque commoditas praestatur, ideo haberi debet, quia territorii Dominus vias publicas et pontes suis sumptibus extruere et reficere non obstrictus est, c) ideoque in horum impendiorum compensationem modicum tributum iure indicere potest, nec non negotiantes et peregrinantes maxima pro hoc exiguo tributo commoda consequuntur, dum iter expeditius ac commodius facere possunt, et pro transferendis mercibus tanto minus solunt, quanto cultiores et expeditiores sunt viae. De eo autem, quod nempe imperii ordinibus omnia sub superioritate territoriali comprehensa iura propria auctoritate exercere integrum sit, nemo dubitat. d)

a) R. I. de a. 1559. §. 34. in der neuen und vollständigen Samml. der R. Absch. Tom. III, pag. 168. HENR. DE COCCERIA exercit. curios. Vol. I. disput. 34. §. 7. pag. 374. CASP. ZIEGLER. tr. de iure maiest. Lib. II. cap. 17. n. 10. pag. 1103. sq. ANASV. FRITSCH. opusc. Tom. I. Part. I. tract. 14. cap. 3. n. 3. sq. pag. 269. sq.

b) BVRC. GOTTI. STRVV. corp. iur. publ. cap. 30. §. 37. pag. 1147. edit. tert. ZIEGLER. loc. all. Lib. II. cap. 16. n. 1. pag. 1094.

c) IO. PETR. DE LVBERWIG vollständ. Erläuter. der goldenen Bulle ad tit. 9. §. 2. 3. Tom. I. pag. 882. in f. sq. edit. nouiss.

d) HENE

d) HENR. de HENNIGES ad I. P. spec. 8. pag. 1316. perill.
 MOSER, tr. von der Landeshoh. der Teutschen Reichst. über-
 haupt cap. 1. §. 8. pag. 15.

§. VIII.

Quae praecedenti §pho asserui, non modo praestanti-
 tissimorum Ictorum approbatione, a) sed etiam rerum in
 senatu imperiali aulico iudicatarum fide stabilire licet. b)

a) HENR. de COCCII loc. all. §. 13. pag. 376. CHRI-
 STOPH. GE. IARGOW. Einleit. zu der Lehre von den Rega-
 lien cap. 8. §. 1. not. a) pag. 537 sq. et §. 5. pag. 545. sq. DIET.
 HERM. KEMMERICH. introd. ad ius publ. I. R. G. Lib. 5.
 cap. 10. §. 84. pag. 1120. et Lib. 7. cap. 7. §. 82. pag. 1496.
 edit. sec. DAV. GE. STRVB. rechtl. Bed. Tom. II. Bed. 71.
 pag. 268. sq. BVRC. GOTTH. STRVV. loc. all. cap. 13. §. 28.
 pag. 489. IO. IAC. IOS. SÜNDERMAHLER. opusc. sel.
 iur. publ. opusc. 2. §. 13. pag. 80. SAM. STRYCK. de iure
 pontium cap. 4. num. 45. perill. PÜTTER instit. iur. publ. germ.
 §. 337. edit. nouiss. ill. de SELCHOW. elem. iur. publ. germ.
 Tom. I. Part. spec. lib. 2. cap. 2. sect. 4. §. 441. pag. 451. VLR.
 THOM. LAUTERB. diss. de condominio territorii cap. 6. §.
 40. pag. 1656. in WOLFFG. AD. LAUTERB. dissert. acad.
 Vol. IV.

b) Breuitatis causa duo tantum exempla asseram. Cum nobiles alii-
 que ordines provinciales Ducatus Megapolitani in comitiis provin-
 cialibus a. 1721. habitis inter alia de nouis vectigalibus sub aliis
 nominibus inuectis conquesti essent; consilium imperiale aulicum
 die 19. Oct. a. 1724. sub n. 4. hosce abusus aboleri iussi simul-
 que

que sequentia addidit: Da aber Er, der Herr Herzog, nach vör-
 hero gepflogener Communication mit Dero Ritter- und Landschaft
 und deren eingenommenen Gutachten zu Abkürzung der Wege und
 mehrerer Bequemlichkeit der Reisenden, außer den alten Zoll-We-
 gen, auf Dero Kosten, Dämme, Brücken und Wege fertigem
 lassen wollten, demselben solches zwar unverwehrt, auch ein billiger
 vor jedes Pferd oder Wagen; so diese Dämme, Brücken und Wege
 freywillig passiren wollen, nehmen zu lassen, wohl erlaubt sey; ie-
 doch auch Er dabey alles Zwangs und Versperrung der alten in
 brauchbaren Stande ebenfalls zu erhaltenden Zoll-Weg durch Schlag-
 Bäume, oder auf andere Weise sich enthalten, alles und jedes, was
 dem zuwider etwa eingeführt und angeordnet, förderlsamt abstel-
 len, diessnach sowohl den R. Satzungen, als dem §. 15. des Affe-
 curations-Revers de 1621. sich in allem gemäß bezeugen sollte. In
 iustissima haec decisione, quae in den merckwürdig. R. H. R. con-
 clusus Tom. II. sub n. 215. pag. 301. sq. et in scripto a. 1728.
 sub titulo: iustissimae decisiones imperiales in causis Meclenburgicis:
 in fol. in lucem emissio sub n. 382. pag. 414. sq. integra legi
 potest, senatus imperii aulicus pedagium et pontingium a Do-
 mino territoriali sine Imperatoris et electorum consensu iusta
 sumtus non excedente proportione impositum iustum declaravit.
 Idem fecit supremum hoc imperii tribunal die 10. Ian. a. 1736. in
 causa nonnullorum statuum provinciarum et subditorum Basileen-
 sium contra Dominum Episcopum Basileensem, dum ad grau. XV.
 ita pronunciauit: Hat das Imperantische unbegründete Begehren
 ratione Wiederherstellung der vorigen Strassen, und Einleisung der
 neuen, gestalteten Umständen nach, nicht statt; sondern man lasset
 es bey der desfalls gemachten neuen Strasse quaeft. um so mehr be-
 wenden, als — — —, auch der Herr Fürst sich überdieß ganz
 billig.

billigmäßig dahin erkläret hätte, daß, wenn die Fürstl. Cammer, über kurz oder lang, bey solchen Strassen ein Wege-Geld anlegen würde, sodann die Vnterbaun von reparations und Vnterhaltungs-Kosten dieser Strassen qu. befreyet seyn solten. Integrum hoc conclusum exhibuit perill. MOSEB. in dem alten und neuen R. H. R. conclusis Tom. I. pag. 1. sq.

§. IX.

Iam quoque ad alterum casum progredior, si pedagium aut pontorium a Domino territoriali non ea intentione iniungitur, vt sumtus ad exstructionem et conseruationem viarum publicarum pontiumque necessarij ferri possint, aut si pecunia, quae inde redit, ab eodem pro parte saltim in quaestum suum conuertitur. Si exteri ab hoc tributo immunes sunt, videndum, an non repugnantibus subditis iis illud imponatur, nec minus ordines prouinciales, vbi adsunt, consentiant, nec ne? Si illud; nulla dubitatio est in causa. Possunt enim status imperij ordinibus prouincialibus adsentientibus et eorum imperio subiectis non aduersantibus omnis generis onera, quae a collectis differunt, a) et tertio non molesta sunt, sine Imperatoris consensu introducere iisdemque qualiacunq; nomina, quinimo vectigalis dare, b) Si hoc statibus prouincialibus aliisque ciuibus supremi iudicis auxilium implorare licet. Nam leges imperij Dominis territorialibus certammodo collectas exigere permiserunt, iisdem vero facultatem alia huiusmodi noua onera a collectis diuersa ab ordinibus suis prouincialibus aliisque eorum imperio obnoxiiis iis inuitis extorquendi non dederunt. c) Praeterea R. I. de
a, 1576

a. 1576 et capit. caesar. (§. 6.) status provinciales aliosque parentes ab omni obligatione talia tributa suscipiendi penitus liberant. Sensus enim harum legum eo redit, quod nemo, quicumque demum sit, pedagia et pontatica ab ordinibus imperii propria auctoritate lucri causa instituta solvere teneatur. Quod ut probetur, haec duo demonstranda sunt, quod nempe istae leges de modo descriptis pedagiis et pontuegiis intelligendae sint, nec non unicuique proficiat. Ut prior propositio probetur, iam ostendam, rationes a summis legislatoribus prolatas vnicuique dicta pedagia et pontenagia respicere. Prima ratio in capitulat. caes. in eo posita est, quod ibidem prohibita onera quoad effectum et ea, quae inde sequuntur, pro nouo vectigali haberi debeant, et interdum pro maiori incommodo aestimanda sint. Hoc de pedagio et pontorio, quatenus in lucro consistit, iure meritoque asseritur. Nam cum haec tributa proprie talia vnicuique in compensationem sumtuum rogentur; (§. 4.) in aprico est, omnem pecuniam sub hoc titulo perceptam, pro ea parte, quae in res alias infumitur, hoc nomen non mereri, sed in portorium degenerare. Secunda ratio in R. I. et capit. caesar. ex eo deducta est, quod huiusmodi onera vicinis statibus, eorum clientibus ac mercatoribus haud exiguum damnum et incommodum asserant, nec non libertatem commerciorum tollant. Haec ratio pariter cum casu obvio conuenit. Illa enim tantum stipendia, quae ad construendum et reparandum vias publicas pontesque, nec non securitatis proficiscentium causa peraequa proportione colliguntur, commerciis haud nocent, reliqua autem omnia, quodcumque nomen fortiantur, communiter noxia sunt. d) Tertia ratio in R. I. in eo fundata est, quod conatus eorum, qui noua eiusmodi tributa proprio ausu stabilire haud erubescunt, in fraudem reseruatorum Imperatoris et reuerentiae Caesaris

reae Maiestati ac collegio electorali debitae vergeret. Quod de hoc casu recte praedicatur, quia pedagium et pontiuegium, vnde territorii Dominus et camera lucrum captare intendunt, a vectigali, vt antea dictum est, non nisi nomine differt, status imperii autem portoria sine caesarea concessione cum Electorum consensu munita instituire nequeunt. Posterior propositio, quod nempe commemoratae leges vnique profint, ex ipsis earum verbis sine vlla difficultate probatur. Nam in istis legibus exactiones ibidem prohibitaе generatim serio interdictae sunt. *Si exteris immunitas a tali onere denegatur*; illis pariter aditus ad suprema imperii tribunalia patet. Cum enim legislatores secundum ea, quae paulo ante exposui, neminem inuitum supra descriptis pedagiis et pontaticis onerari velint; non video sub quam specie iuris exteris huiusmodi tributo grauatis actio denegari possit.

a) Egregie de eiusmodi praestationibus pecuniariis a collectis diuersis egit Perill. MOSEER. tract. von der Landeshoheit in Steuer-Sachen etc. cap. 16. pag. 783 sq.

b) IDEM loc. all. cap. 15. §. 35. pag. 771.

c) IDEM loc. all. cap. 16. §. 4. pag. 786. sq.

d) HENR. de HENNIGES loc. all. pag. 1313.

§. X.

Principia, quibus §. praec. secundum casum superstruxi, si nempe Dominus territorialis ordinibus prouincialibus aliisque ciuibus iisdem repugnantibus pedagium et pontorium improprie tale imponere vult, senatus imperialis aulicus olim in causa Megapolitana, cuius antea (§pho 8.) mentio facta est, adoptare non dubitauit. a)

*) Cum nempe nobiles alique status provinciales Ducatus Megapolitani, prout supra (§. 8. not. b.) dictum est, inter alia de novis vectigalibus sub aliis hofce abufus in concluso ibidem adlegato sub num. 14. suffulit his verbis: *Wird Caefarca auctoritate verordnet, daß gleichwie neue Zölle anzulegen, oder die alte zu erhöhen, in den R. Gefetzen ernstlich verboten; also der Herr Herzog zu M. sich künftig darnach zu achten, und weder directe noch per indirectum durch neue, oder von Alters her nicht hergebrachte Imposten an den Brücken, und Weggeld auf den gewöhnlichen und alten Zoll- Straßen, ingleichen Anlegung neuer Scharzung auf das durch die Zölle gehende Vieh, womit — zu verschonen, denn auch mit gewissen, sonderlich übermäßigen Gebühren, vor Passier- Zeddel und andere dergleichen Ungelder darwider zu handeln habe. In transactiõne a. 1755. inita art. 15. §. 291. hoc momentum his verbis definitum est: An den Orsen, wo im Jahr 1724. zu Besser- oder Abkürzung der gewöhnlichen und alten Zollstraßen, und zu mehrerer Bequemlichkeit der Reisenden, Dämme, Brücken und Wege verfertiget sind, und dafür biß hieber ein billiges, für jedes Pferd, oder für jeden Wagen, womit diese Brücken, Dämme, oder Wege berührt werden, genommen ist, daselbst hat es bey dem Stand und Besitz forbanen Jahrs sein Bewenden. Conf. §. 17.*

§. XI.

Equidem ingenue profiteor, satis ambiguam ac intricatam esse hanc quaestionem. Quamobrem Sphis antecedentib. propositam sententiam saepius impugnata et pedagia ac pontiuegia a Dominis territorialibus propria auctoritate inuecta indistincte pro illicitis habita fuisse, nimum

rum non est. Referam paucis, quae huic, in quam descendendi, sententiam obstare videntur. Dissidentibus asserunt, summos leges in R. I. de a. 1776. et in capit. caesar. (§. 6.) non solum vectigalia, sed etiam eiusmodi onera sine Imperatoris indulgentia et electorum consensione imposita generatim haud inobscure reprobasse, et, ut abolerentur, serio praecepisse. Accedit, quod imperii ordines ipsi agnouerint, se talia tributa vi sublimis territorii iuris introducere non posse, dum adhuc seculo 14. et sq. idcirco a Caesarea Maiestate privilegia impetrarunt, a) aut, ciuitates suas mediatas pedagii et pontatici intuitu privilegia caesarea obtinuisse, passi sunt, b) Ceterum nec desunt decisiones imperiales, in quibus a supremis imperii iudiciis pedagia a statibus imperii proprio ausu instituta pro illicitis declarantur, c)

- a) Sic Imp. Albertus Gerardo El. Mog. eiusmodi privilegium dedit. *CVDEN.* loc. all. Tom. I. pag. 902. Porro ciuitas Fridberg. a. 1361, Augusta Vind. a. 1430 et Conradus Comes Solmensis a. 1475. talia privilegia caesarea obtinuerunt. *PFEEFINGER.* loc. all. Tom. III. pag. 495. et 497. Adde quoque not. i) et k) ad *Sphum* 30. Plura exempla, quae *PFEEF.* loc. all. et perill. *MOSEER.* tract. *won der Reichs - Städtschen Regiments - Verfassung* Lib. I. cap. 10. §. 9. pag. 248. sq. congesserunt, breuitatis studio omitto.
- b) Fridericus III. die 14 Sept. a. 1459 pedagium ciuitatis Hallensis confirmavit teste diploma, quod de *DREYHAYPT* loc. all. Tom. II. sub num. 472. pag. 420 sq. exhibuit.
- c) Camera imperialis ita iudicauit in sententia die 27 Martii a. 1733 publicata, quae apud *de LVDOLF Symphor. consular. et decis.* Vol. III. Part. I. col. 1093 sq. extat, et sequentem in modum se habet: *In resp. unterschiedener Sachen sämtlicher Untersabanen Stadt und Landes Hohenzollern - Hechingen, Klügern, wider ihren Landes - Herrn, Herrn*

Herrn Friedrich Wilhelm, Fürsten zu Hohenzollern-Hechingen und Consrzen, Beklagte, mandati de relaxandis captiuis etc. numero die noch übrige Puncten betreffend; — Anlangend den Pferd- und Vieh-Zoll, wird das so genannte Weg-Geld hiermit aufgehoben, etc. Consilium imperiale aulicum die 8 Nou. a. 1766. Christiano Ioanni Comiti de Leiningen Westerburg iniunxit, ut rationes indicaret, cur aggeris ex utraque parte fossa circumvallati causa in loco Kirchheim an der Eck dicto nouum pedagium inuexisset. Comes quidem hoc factum defendere et excusare aggressus est, sed haud adeo felici conatu. Etenim cecidit causa, et die 23 Oct. a. 1767. eius defensio tanquam legibus imperii aduersa reiecta est. Perill. M O S E R tract. von der Landesib. in Steuer-Sachen cap. 15. §. 51. pag. 780.

§. XII.

Ad propofita dissentientium argumenta vt breuiter strictimque respondeam, ea non tam firmo mihi stare videntur talo, vt meas rationes euertere possint. Quod ad primum attinet argumentum, quod nempe summi legislatores in citatis L. L. non solum vestigialia, sed etiam pedagia et pontoria sine priuilegio caesareo et electorum consensu imposta generatim prohibuerint, nonnullorum magni nominis Ictorum a) sententiae album adiicio calculum, qui statuunt, dictas leges pedagium et pontiuegium improprie tale vnice respicere, adeoque illum casum, quo territorii Dominus nullum inde lucrum capit, penitus excludere. Hoc vt eo clarius pateat, vterius euincam, rationes a summis legislatoribus expressas illud pedagium et pontaticum, quod nullum camerae Principis fructum fert, non concernere. Prima ratio spho 9. indicata huc non pertinet, quoniam pecunia, quae vnice in compensatio-

fationem sumtuum in extructionem et refectionem viarum publicarum pontiumque soluitur, reuera vt portorium considerari nequit, (§. 5.) cum semper parum ac tantillum modo poscatur. Idem de secunda causa §pho 9. memorata adfirmandum est. Pedagium enim et pontorium, quod vere hoc nomen meretur, ob rationes supra (§. 7. in f.) adductas commercii non officit. Nec denique tertia ratio, quae §pho 9. occurrit, nostro casui conuenit. Etenim ius vectigalia conferendi modo reseruatis caesareis cum electorum consensu exercendis accenseri debet; at de facultate pedagium et pontiuegium proprie tale indicendi idem nec ex legibus nec ex obseruantia probari potest. Contrarium potius demonstrat consuetudo. Quamuis enim Imperator iam a Rudolphi I. tempore inde vi vsus portoria sine electorum adsensu impertire non potuerit; *b)* tamen Rudolphi I. successores Augustissimi soli absque collegii electoralis contradictione multis imperii ordinibus potestatem pedagium et pontaticum postulandi per priuilegia concesserunt. *c)* Quae cum ita sint; quisque facile nobis largietur, statibus imperii eo minus copiam ac facultatem sub supra (§. 7.) dictis limitibus pedagium et pontorium propria auctoritate instituendi denegari posse, quominus priuatis id interdictum est. His enim tunc, si vias, quarum Domini sunt, pontesque huius generis suis sumtibus extruunt siue reficiunt, a quolibet, qui istis vitur, priuato ausu modicam sumnam poscere, et eos, qui hanc quantitatem soluere recusant, ab vsu dictorum operum arcere permittitur. *d)*

a) IVST. HENN, BÖHMER. *consultas. et decis.* Tom. I. Part. 2. dec. 28. n. 10. pag. 133. DAV. GE. STRYBE *loc. all.* 10. PETR. DE LVDEWIG *loc. all.* ill. de SELCHOW *loc. all.*

Tom. I. Part. Spec. Lib. I. cap. 1. Sect. 2. tit. 2. membr. 9;
§. 372. ibique not. 3.

b) IO. LIMNAEVS *ad capitulas*. pag. 238. sq.

c) Vide not. a) ad §phum II. ibique adleg.

d) IO. BALTM. L. B. DE WERNHER. Part. 6. obs. 437.

S. XIII.

Secundum, quod proferunt, argumentum lubrico superstructum esse mihi videtur fundamento. Nam ex eo, quod multi imperii ordines ac praecipue imbecilliores olim Pedagogii et pontiuegii causa privilegia caesarea petierunt veritatur ac impetrarunt, aut eorum ciuitatibus talia privilegia supplicibus precibus efflagitantibus non obtulerunt, nullo modo concludi potest, eos hoc facere debuisse, et hodie adhuc facere oportere. Ratio est in aprico. Multi nempe imperii status ac inprimis potentia minus valentes, quibus potentiores aut rixosi vicini erant, olim saepius circa eiusmodi iura, quae quidem ex superioritate territoriali fluunt, at vix sine metuenda controuersia cum Imperatore aliisque vicinis vi iuris territorialis exercere poterant, ex rationibus consilii codicillos Augustales obtinuerunt, a) Eodem ex fundamento ciuitates mediatae intuitu huiusmodi iurium non a Domino territoriali, sed ab Imperatore privilegia impetrarunt. Pedagogium et pontaticum autem modo descriptis iuribus adnumerandum esse, vel me non monente omnes intelligunt. b)

a) perill. MOSER. *Teusch. Staats. Rechts* Tom. IV. Lib. 2. cap. 56. §. 42. pag. 264. IDEM *tract. von den Kaiserl. Regierungs-Rechten und Pflichten* cap. 16. §. 115. pag. 530. sq.

b) Quod ciuitates mediatae olim saepius ob vicinorum potentiorum statuum contradictionem pedagogii causa privilegia caesarea obtinuerunt.

rint, egregie probant, quae intuitu pedagii ciuitatis Halensis Magdeburgicae acciderunt. Cum nempe senatus huius vrbs, vnicum nummum, quem exegerat, sumptibus conseruationis straturae, viarum et ponticulorum non sufficere, animaduertens, ideoque tres nummos posceret; Saxoniae elector huic augmento, quod praecipue subditis electoralibus Halae sal ementibus molestum erat, obstitit.

Quamobrem magistratus Halensis istius augmenti causa die 12 Martii a. 1446. cum consiliariis electoris pactum, quod apud de DREYHAYPT loc. all. Tom. II. sub n. 471. p. 430. extat, iussit, et a. 1459. a Frid. III. imp. privilegium impetrauit. (§. 11. not. b.)

§. XIV.

Tertium, quod obicitur, versatur circa sententias quibus summa imperii tribunalia pedagia ab imperii ordinibus propria auctoritate indicta aboleri iusserunt. Sed, quia omnia et singula, quae circumstant, ignota sunt, adeoque vtrum istae decisiones ad hunc vel illum casum referri debeant, certe dici nequit, ex illis contra nostrum assertum nullum firmum argumentum desumi potest. Pedagogium, quod *Princeps de Hohenzollern Hechingen* erexit, et camera imperialis sustulit, (§. 11. not. c.) reuocatum fuisse videtur. Forsan ratio pedagii a *Comite de Leiningen* inuecti non adeo dissimilis fuit. Etiam si haec exempla aliter forent comparata, tamen nihil inde contra nos inferri potest. Quotidie enim accidit, ut iudices in quaestionibus clara lege non decisit, et a DD in vtramque partem disputatis modo in hanc, modo in illam sententiam eant, et adeo vnum idemque iudicium, prae-

praecipue post pristinorum Assessorum fata siue discessum, aliter iudicet, quam olim ab his factum est.

Succedit altera quaestio, quae est: *utrum status imperii ipsis vi iuris territorialis competentem potestatem sub limitibus supra definitis pedagium et pontonum introducendi, indistincte in omnibus viis publicis exercere queam, nec ne?* Si viae veteres, in quibus portoria et praeterea forte pecunia conductus nomine praestanda exigitur, resciantur, atque non solum fluvii publicis, quippe quos illae viae et imprimis regiae plerumque attingunt, pontes imponantur, sed etiam paludes aliaque eiusmodi loca ponticulis consternuntur; pedagii et pontiuegii introductio illicita esse videtur, quoniam proficiscentes et mercatores tunc nimis oneribus premuntur, adeoque mercatorum libertas tollitur. *a)* At, huic sententiae vi subscribam, a me impetrare non possum. Nam cum pedagium et pontaticum proprie tale in modica tantum quantitate consistat, atque mercatores et proficiscentes pro eodem maxima consequantur commoda; (§. 7 in f.) certe asseri nequit, quod illud, si in vna eademque via praeter alia dicta tributa stabilitur, mercatorum libertatem adimat. Si territorii Dominus *viam novam*, quatenus hoc ipsi licet, *b)* instituit, et pontes illam continuantes exstruit, sine dubio pedagium et pontenagium inuenire potest: *c)*

a) Ita sentire videtur ANASV. FRITSCH, *de iure pontium*, cap. 4, §. 4. n. 19. in opusculi Tom. II. tract. 4. pag. 22. in fine.

b) Tractavit hoc argumentum perill. H. O. S. E. R. *Teusch, Naachbantieth Staatsr.* Lib. 3. cap. 15. §. 13 sq. pag. 438 sq.

c) Vide conclusa senatus imperialis aulici supra §. 3. not. b) relata.

multislib aut sua muros. §. XVI. monitione hoc superiusq

Supra a nobis euictam est, imperij ordines nullam partem pecuniæ ex pedagio et pontiuegio redeuntis in quaestum suum conuertere posse, ideoque illis sub hoc titulo plus quam ad exstructionem et refectionem vjarum publicarum pontiumque necessarium est, postulare non permillum esse. Quid autem tunc statuendum est, si *status imperij plus hoc nomine exigit et in alia opera publica impendit*? Non memini in actis publicis me vnquam legere, procuratorem filici vi potestatis ipsi in capit. cael. a) datae non concurrente denunciante ad huiusmodi oneris abolitionem egisse. Nec vllum inueni exemplum, in quo talis causa a ciuibus aut externis ad summa imperij iudicia delata est. Quia interim hoc euenire potest, superuacaneum non erit, hanc questionem accuratius examinare. Cum quidam casus minus, alii magis dubii sint, singulos sigillatim considerabo. *Domini territorialis imperio subiecti* sine dubio eiusmodi pedagium et pontorium impugnare nequeunt, dummodo illud ea ratione impostum sit, quae cum constitutione cuiusque prouinciae vulgo *Lmdes. Verfassung* conformis est. Pedagium et pontaticum enim tam generatim quam speciatim in casu obuiio iis praestationibus pecuniariis accensendum est, quae quidem reuera collectae aut earum surrogatum sunt, at quibusdam quinimo plerisque in territoriis in earumdem classem non referuntur, ideoque a me supra (§ 9 pag. 18) onera a collectis diuersa nominatae sunt. b) Haec autem tributa, si dicto modo inuehantur, a clientibus soluenda sunt. c) Quod ad *exteros* attinet, plerumque negari non poterit, illos ex publicis operibus et institutis, in quae pars prouentuum pedagii et pontenagii insumitur, ad minimum aliquam haud exiguam utilitatem percipere. Quae si ita sunt, ii repugnantes nihil proficient. Cum enim

enim
et in
confa
eo se
posci
At h
tim
Dom
blici
talia
sub
ciuita
vel p
Eiusm
mum
neor
si leg
et in
ponti
ferant
diudi
et in
rii tit
praest
se pa
a) ar
b) co
all
c) v
cap
d) :
29

enim illorum obligatio ad huiusmodi publicorum operum et institutorum extructionem et conseruationem aliquid conferendi extra omnem dubitationis aleam posita sit; de eo solum conseruari possunt, quod quantitas, quae ab iis exscitatur, vtilitatem inde in illos redundantem excedat. At hoc grauamen partim nimiam subtilitatem sapit, partim firmo fundamento destitutum est. Nam sicut territorii Dominus omnia aurificis statera trutinare et citra boni publici moram minutissima curare nequit, ita nec exteriora onera, quae supra a collectis diuersa neminaui, eo sub praetextu impugnare possunt, quod ipsos, prout ciuitates imperii olim recte declararunt, *d) consequenter vel per indirectum aliqua ex parte incommodo adficiunt.* Eiusmodi exactiones enim, inter quas praesertim notissimum tributum a multis imperii ordinibus non sine extraneorum onere sub accisae nomine introductum eminet, si legitime imponuntur, licitae sunt. *e)* An vero opera et instituta publica, in quae pars reddituum pedagii et pontiuegii impenditur, exteris haud leue commodum adferant, pro iis, quae circumstant, ex aequo et bono diiudicandum est. Quid tandem illo casu, quo opera et instituta publica, quorum caussa sub pedagii et pontiuegii titulo aliquid rogatur, exteris nullam plane vtilitatem praestant, iuris sit, ex iis, quae modo disputauimus, patet.

a) art. VIII. §. 12. in f.

b) conf. not. a) pag. 20 et praecipue perill. MOSER. loc. ibid. all. cap. 14 pag. 677 sq.

c) Vid. not. c) pag. 20 et imprimis perill. MOSER. loc. ibid. all. cap. 14 §. 7. pag. 684 sq. §. 9. pag. 686. sq.

d) apud perill. MOSER ad capit. Caroli VII. part. 2. pag. 296. sub num. 10.

perill. M. O. S. R. loc. all. Tom. III. pag. 105 et tract. von der
 Landeshoft. in Steuerfachen cap. 14. S. 7. 684 sq. Nouissima
 praedicta vide apud E. V. M. D. Reichs-Staats Handb. auf das Jahr
 1773. pag. 232 et 10. V. R. DE ERAMER. Weizlar. Nebenst.
 Part. 113. Abh. 1.

§. XVII.

Iam progredior ad dirimendam quaestionem, an
 Dominus territorialis pedagium et pontaticum proprie tale
 a) non nisi statuum provincialium consensu stabilire queat?
 Si ordines provinciales speciale aliquod fundamentum alle-
 gare possunt; omnino consulendi sunt. b) Nec minus in
 dubio pro illis pronuncandum esse videtur, quamvis huius-
 modi fundamento destituantur. Nam DD. pedagium et
 pontenagium iis tributis adnumerant, quae reuera quidem
 collectae sunt, at non vbiuis in earum classem referuntur
 (§. 16.) At pro statibus provincialibus tunc, si de nouis
 eiusmodi oneribus indicendis agitur, praesumptio mili-
 tat, quod sine illorum adsensu nihil decerni possit, quoniam
 quoad ius collectandi tali praesumptione muniti sunt, c) et
 generatim id, quod circa collectas iuris est, de dictis quo-
 que exactionibus valet. d) Nihilominus contrarium adfir-
 mare non dubito. Quae enim de huiusmodi tributis iam in
 medium attuli, merito ad ista eorumdem genera restringi-
 guntur, quorum intuitu saltem aliquod lucrum Principi-
 pi, siue vniuersae reipublicae, siue denique determinatis
 quibusdam personis moralibus naturalibusve destina-
 tum intenditur, adeoque ita comparata sunt, ut ab ordi-
 num provincialium beneplacito pendeat, num eum in fi-
 nem aliquid conferre, et, si hoc aequum videtur, num
 in quantitatem postulatam et propositum tributi ge-
 nus consentire velint, nec ne. Haec autem omnia de pe-
 da.

dagio et pontuegio proprie tali, prout vel me non momente omnibus clarum et perspicuum est, asseri nequeunt. Est etiam haec, quam amplexus sum, sententia vsu recepta, c)

a) Nam pedagium et pontorium improprie tale huc non pertinet, quia reuera hoc nomen non meretur, et Dominos territoriales illud statibus provincialibus iis inuis obtrudere non posse, demonstratum est. (§. 9.)

b) Supra (§. 10 not. a.) vidimus, in transactione a Duce Megapolitano cum ordinibus provincialibus inita pedagia et pontatica, quae a. 1724 in vsu fuerunt, certa ratione pro legitimis declarata esse. Ratione futuri Dux in all. transactione §. 292 sequentia promissit: *Jedoch wollen Wir nicht gestatten, daß bey künfftiger Abkürzung oder Besserung der öffentlichen Land-Wege etwas mit Zwang oder Sperrung, vnter dem Namen von Damm-Wege-oder Brücken-Geld einseitig vnd neuerlich aufgebracht werde, sondern Wir wollen in Fällen, da die Nothdurft eine Aenderung oder Besserung öffentlicher Landwege erfordern sollte, die Sache auf Landtügen abhandeln, oder, wo Gefahr mit dem Verzug verknüpft ist, gleichwie das unumgänglich verfügte, nachher an Ritter- vnd Landschaft gelangen lassen, vnd deren Nothdurft in Gnaden hören, mithin darauf, nach Messigob des 8ten Articuls, attendiren.* Quod iam antea idem vi pacti aut obseruantiae obtinuerit, ex concluso consilii imperialis iussit supra (§. 8 not. b.) relato haud obscure patet, etsi status provinciales modo pro fundando grauamine 8 et 11 contra nona vectigalia sub nomine des *Damm-Geldes* inuicta directo allegarunt, Ducis eiusmodi onus sine nobilium consensu introducere non permittum fuisse. Quamuis vero haec ita sint, tamen ad illud exemplum supra

pra (§. 10.) prouocare potui, quoniam territorii Dominus pedagium et pontenagium improprie tale ordinibus prouincialibus, siue huiusmodi pactum extet, siue non, obtrudere nequit, ideoque talis conuentio eiusdem obligationem pedagium et pontenagium improprie tale illis inconsultis non stabiliendi tantum firmat. Alterum exemplum occurrit in recessu inter *Georgium Guilielmum Ducem Brunf. Luneb. Cellenf.* atque nobiles aliosque status prouinciales Ducatus Lauenburgici d. d. 15 Sept. 1702, quem IO. CHRISTIAN. LÜNIG. collect. nou. von der mittelbaren, oder landsässig. Ritterschaft in Teutschl. part. I. col. 1299 sq. exhibuit. In hoc recessu verba ita fluunt: zum 19den — — Auch die von der Ritter. vnd Landschaft sowohl als andere passierende das Brücken-Geld zu Rarzburg, vnd da etwa ganz vnbrauchbare Wege, als bey Möllen, Grönau vnd dergleichen mit schweren Kosten repariret werden möchten, das darauf mit ihrer Einwilligung (gesetzte) Weg-Geld zu entrichten schuldig seyn; Im übrigen aber ordinarie von Brücken-Damm-oder Weg Geld frey bleiben, ihnen auch vnter dergleichen Namen sonst kein onus aufgebürdet werden soll.

c) G E. DAV. STRVB. *Nebenst.* Part. 2. Abh. 10. §. 26. pag. 551.
 d) perill. MOSEER. tract. von der Landeshob. in Steuerfachen cap. 14. §. 9. pag. 686 sq. et cap. 16. §. 4. pag. 786 sq.

e) Sic ex concluso senatus imperii aulici supra (§. 8. not. b) adducto colligi posse videtur, quod in Episcopatu Basiliensi ordines prouinciales circa introductionem pedagii non concurrant, quamuis iis tunc, si de nouis collectis prou. et aliis tributis, quae reuera surrogatum colledarum sunt, indicendis sermo est, votum decisiuum competat, prout ex iis, quae in dicto concluso ad grau. VII. et VIII. decreta sunt,

ap-

apparet. Etenim consilium imperiale aulicum in isto concluso ad grau. XV, vbi de pedagii institutione agitur, de consensu statuum provincialium adhibendo nihil addidit. Ceterum ad multa exempla, quibus Domini territoriales soli pedagia erexerunt et ordines provinciales tacuerunt, ex rationibus, quas commemorare opus non est, prouocare nolo.

§. XVIII.

Postquam huc vsque principes quaestiones, quae circa pedagium et pontorium a Domino regente imponendum oriri possunt, enodauimus, ad *postgenitos non regentes* est transeundum. Cum enim illis haud raro aliqua terrarum parte prospiciatur, iisdemque in ista varia regalia huiusmodi verbis concedantur, quae superioritatem quamdam inferre videntur; non a re alienum est indagare, *an in eiusmodi terrarum portionibus ius pedagium et pontaticum instituendi primogenito regenti, an postgenitis non regentibus competat?* Si in dispositione, qua ius primogeniturae introductum est, et indoles huius portionis vulgo deputati, quam nonnulli paragium vocant, definiri solet, siue in pactis huius momenti causa aliquid *determinatum* est, siue denique obseruantia certa adest; huic praescripto et normae standum est. Si vero *res incerta est*; primogenitus regens hoc ius recte sibi vindicat. Nam omnes controuersiae, quae inter primogenitum et postgenitos non regentes circa iura territorialia exercenda existunt, in dubio pro primogenito decidendae sunt. a)

a) Perill. MOSEER *Teutsch. Staats-Recht* Tom. XIV. Lib. 3. cap. 71. §. 54. pag. 455 sq. IDEM *Familien-Staats-Recht der Teutsch. Reichsstände* Part. I. cap. 3. §. 51. pag. 490.

§. XIX.

Nec minus quaedam addere iuuabit de ista quaestione, an nobiles solum Imperatorem Dominum agnoscentes in ditionibus suis superioritati territoriali ordinum imperii haud subiectis sub restrictione adducta pedagium et pontenagium stabilire queant? Considerandum est, an ius viarum publicarum pontiumque ad vicinum imperii statum iure seruitutis spectet, nec ne? Si prius, nobilem immediatum hoc ius in sua ditione sibi vindicare non posse, sed vicino Domino territoriali, cui est ista seruitus, relinquere debere, per se patet. Si posterius, pro equitibus immediatis pronuncianum esse credo, quia illis in ditionibus suis immediatis quoad secularia iura superioritas territorialis negari nequit. a) Cum autem certo certius sit, nobilium immediatorum superioritatem territorialem non omnia illa iura complecti, quibus imperii ordines gaudent, breuiter adhuc explicandum est, illis ius viarum publicarum pontiumque deberi. Equites immediati in regula praeter bannum sanguinis illis tantum iuribus non cohonestati sunt, quae Imperator in A. B. electoribus tanquam singulares praerogatiuas concessit, et tandem omnes imperii status cum superioritate territoriali obtinuerunt, nec non quae directorium equestre vnus cuiusque pagi vulgo *canton* in singulorum bonis exercet. b) At his iuribus ius viarum publicarum pontiumque non adnumeratur.

a) Capit. caes. art. XV. §. 8. perill. MOSER. tract. von den Teusch. Reichs. Ständen, der Reichs. Rittertschaft auch etc. Lib. 3. cap. 1. §. 31. pag. 1278 sq. IDEM in den vermischten Nachrichten von Reichs-Ritterschaftlichen Sachen pag. 47 sq. Add. deductio sub tit. *vertheidigte Freyheit und Unmittelbarkeit der*

H. R. R. Ritterschafft in Franken, Schwaben vnd am Rhein etc.
Tom. I. pag. 846 sq.

b) Perill MOSER. tract. von den T. Reichs-Ständen etc. §. 32.
pag. 1218.

§. XX.

Equidem non ignoro perill. MOSERVVM, a) communem iuris publici germanici Doctorem, in aliam ire sententiam, atque contendere, *nobiles immediatos sine consensu Imperatoris aut civium pedagium et pontuegium erigere non posse*. At, si me non omnia fallunt, hanc tanti viri sententiam cum mea conciliari posse, credo. Quantum enim ex iis, quae antecedunt et subsequuntur, colligere licet, loquitur vir perill. de pedagio et pontorio improprie tali. Ceterum spero fore, vt summe mihi venerandus hic vir haud moleste ferat et stomachetur, me usum esse interpretatione, qua sine omni offensione eius sententiam meam facere allaboravi.

a) loc. all. §. 38. pag. 1288 vbi ita scribit: *Ob die Reichs-Rittere befügt seyen, Accis, Vngeld, Brücken-Weg-Fähr-Gelder, v. d. g. anzuordnen? ist auch bald zu beantworten. Ohne Einwilligung des Kaisers, oder der Vnterthanen darf er es nicht.*

§. XXI.

Supereft, vt adhuc de *ciuitatibus mediatis* quidquam proferam, quae haud raro in compensationem sumtuum extructionis et refectionis viarum pontiumque pedagium et pontaticum exigunt. a) Quod hodie hunc in finem intuitu platearum viam publicam continuantium atque pontium istius vsibus inferuentium priuilegio Domini territorialis indigeant, extra omnem dubitationis aleam

positum est. Dicta enim opera publicis vñibus consecrata ad principem iure dominii pertinent, adeoque senatus oppidanus istorum operum constructionem et reparationem sine iusto titulo sibi arrogare nequit. b) Magistratus illarum vrbium, in quibus commercia iam ab antiquissimis inde temporibus floruerunt, iam tunc ad sustinendos immensos sumtus ad conseruationem pontium et viarum publicarum tam in confinio quam per ciuitatem euntium ac frequentiori mercium transportatione deprauatarum necessarios eiusmodi pecunias rogare coacti sunt, ideoque, si ad edendum titulum adstringuntur, sine dubio ad immemoriam praescriptionem vñice prouocant, eaque se tuentur. Interea etiam factum est a quibusdam, vt insequentibus temporibus ab Imperatore confirmatorium priuilegium obtinuerint. c) Reliquae vrbes, in quibus iam perfecta ordinum imperii superioritate territoriali commercia efflorescere coeperunt, sine dubio a territorii Dominis priuilegia impetrarunt, eaque, si propter vicinorum contradictionem vtile visum fuit, a Caesarea Maiestate curarunt confirmanda. Ceterum per se patet, statum imperii huiusmodi exactiones vrgentibus reipublicae necessitatibus in maius et melius euehere posse. d)

a) conf. de hoc argumento IO. GEORG. ESTORIS *Teur/cb. Bürgerl. Rechtsgel.* ab EXC. IO. ANDR. HOFMANN. edit. Tom. I. pag. 822 sq. IO. PETR. DE LVDEWIG *consil. Halens.* Istor. Tom. II. Lib. II. conf. 99.

b) NICOL. CHRISTOPH. de LYNCKER. cent. 4. dec 387. pag. 239.

- c) Vide quae de pèdagio ciuitatis Halensis antiquissimo supra (§. 11 not. b. et §. 13. not. b.) annotaui.
- d) Huc referri potest antiquum exemplum §. 3. not. f. adductum, si reuera augmentum adfuit, quod Archiepiscopus negauit. Aliud exemplum occurrit in resolutione grauaminum d. a. 1612. apud IO. CHRISTIAN. LÜNIG. *cod. August.* Tom. I, col. 167. In ista nempe lege IO. GEO. I. elector senatui vrbis *Weissenfee* euentialiter augmentum pedagii concessit eum in casum, si preces veritate niterentur.

Zeua, Diss., 1775-77

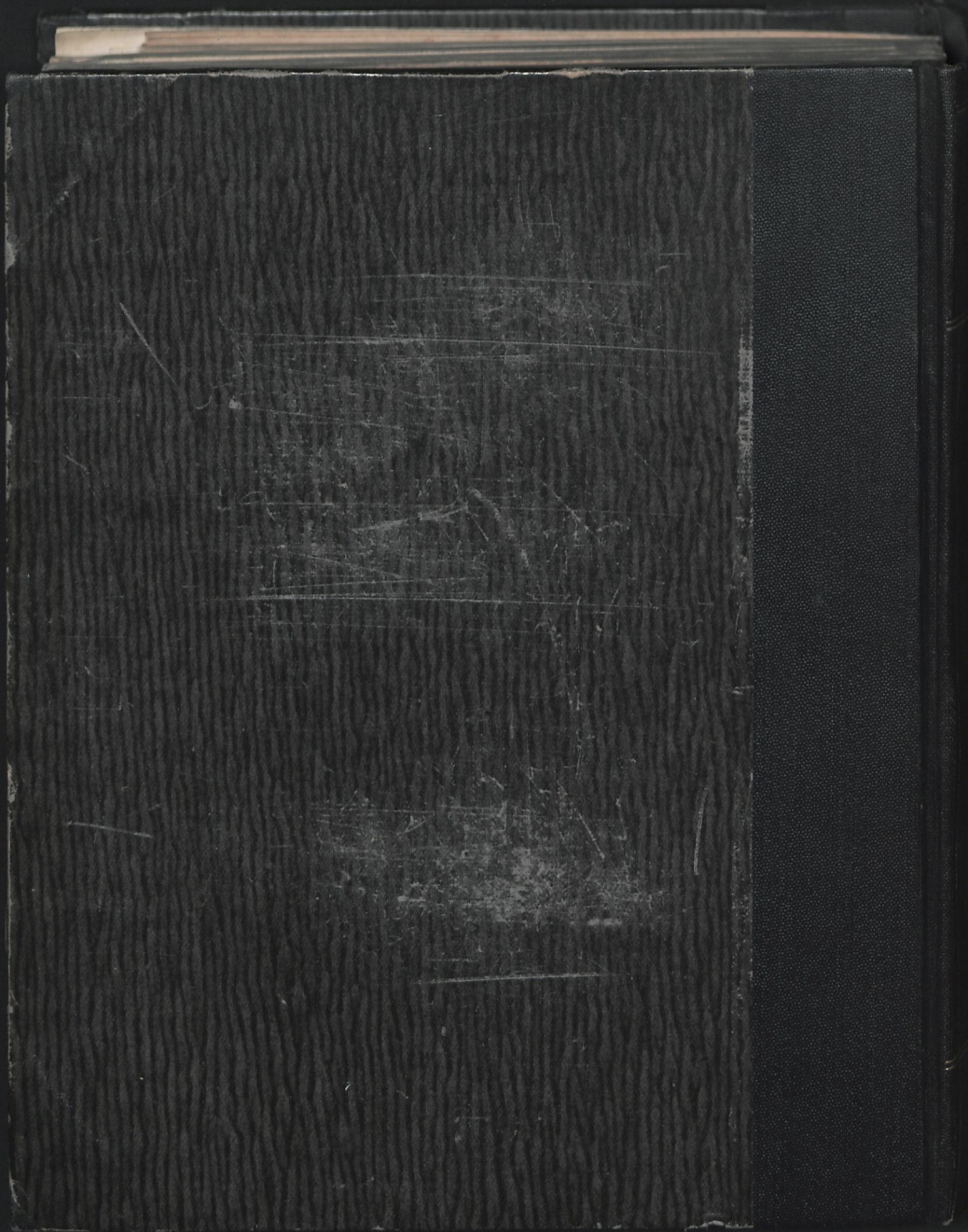
ULB Halle
004 216 229

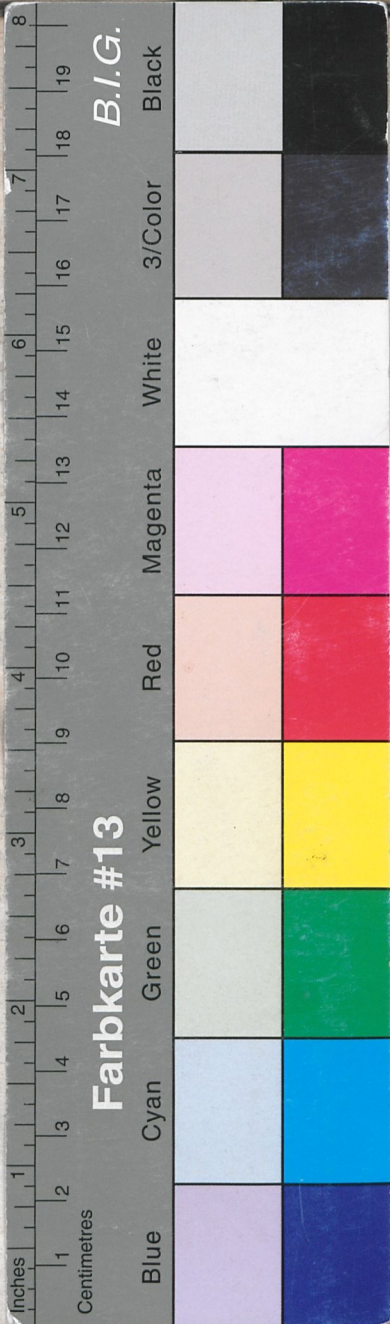
3

1078

B.I.G.

Black

3/Color

White

Magenta

Red

Yellow

Green

Cyan

Blue

1776, 1
1780
8
1
IVSTI CHRISTIANI LVDOVICI
DE SCHELLWITZ D. ~~688~~

PROFESSORIS INSTITVTIONVM ORDINARII IN ACADEMIA IENENSI
CVRIAE PROVINCIALIS SAXONICAE COMMVNIS AC SCABINO-
RVM COLLEGII ADSESSORIS

COMMENTATIO IVRIS PVBLICI GERMANICI

DE
EXACTIONE PECVNIAE
PRO
VIIS PVBLICIS PONTIBVSQVE
SOLVENDAE
VVLGO

WEGE - VND BRÜCKEN - GELD

FRANCOFVRTHI ET LIPSIAE

A. MDCCCLXXVII.